

УДК 373.3:51:159.9-057

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.191569>

Оксана Мойко, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри математики, інформатики та методики їх викладання в початковій школі
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

У статті розглядаються та аналізуються особливості розвитку логічного мислення в процесі навчання дітей молодшого віку на уроках інформатики. Доведено, що розвиток логічного мислення у дітей є одним з найважливіших завдань початкової школи. Адже вміння логічно мислити, робити висновки без наочної підтримки, формулювати судження за певними правилами – необхідна умова успішного засвоєння навчального контенту.

У початковій школі необхідно закласти у дітей первинні навички інформаційної культури, початки комп'ютерної грамотності, щоб забезпечити наступність у навчанні. Необхідно підготувати мислення учнів до сприйняття ними сучасних інформаційних технологій. І саме, пропедевтичний курс інформатики найбільше сприятиме розвитку логічного мислення молодших школярів.

Ключові слова: вчитель інформатики; навчальний процес; урок інформатики; логічне мислення; логічні вправи; інформаційні технології; навчальні посібники; початкова школа.

Літ. 8.

Oksana Moyko, Ph.D.(Pedagogy), Senior Lecturer of the Mathematics, Informatics and Teaching Methods at Elementary School Department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING OF JUNIOR STUDENTS IN COMPUTER SCIENCE LESSONS

The features of the development of logical thinking in the process of teaching young children in computer science lessons are considered and analyzed in the article. It is proved that the development of logical thinking in children is one of the most important tasks of elementary school. After all, the ability to think logically, to draw conclusions without visual support, to formulate judgments by certain rules - a prerequisite for successful learning of the educational content.

In elementary school, it is necessary to teach children the basic skills of information culture, the beginnings of computer literacy, to ensure continuity in learning. It is necessary to prepare the thinking of students to their perception of modern information technologies. Psychologists claim that the basic logical structures of thinking are formed at the age of 5 – 11 years. Informatics will most contribute to the development of logical thinking.

Propedeutic Informatics Course implements a developing direction of educational activity, which is aimed at developing the students' creative abilities and logical thinking, has many methods and techniques that allow you to analyze and make a model of the world around. By mastering these techniques, one learns to think logically, comprehensively and systematically.

The development of logical thinking of junior students is carried out in the process of solving logical tasks and exercises, many of which are contained in the textbook. They are designed to build the students' ability to determine the value of object properties and to find patterns based on a comparison of these values. Many exercises are focused on the development of attention and observation, the development of spatial imagination. Therefore, during junior school age, children undergo mental operations that require evaluation of the development of logical thinking, namely: an analysis, synthesis, comparison, abstraction, generalization, an ability to compare judgments by certain rules, which is a prerequisite for successful learning of the material.

Keywords: informatics teacher; an educational process; informatics lesson; logical thinking; logical exercises; information technology; textbooks; an elementary school.

Постановка проблеми. Швидкий розвиток комп'ютерних та інформаційних технологій вимагає від людини вміння володіти ними. Сучасну епоху називають інформаційною епохою. Людина повинна вміти орієнтуватися в потоці інформації. І чим швидше відбудеться її знайомство з інформаційними технологіями, тим ефективнішим буде її навчання в школі.

Інформатика є невід'ємною частиною освіти і відіграє важливу роль у формуванні цілісного світогляду особистостей учнів. Інформатика відкриває дитині світ знань, який її цікавить.

Сьогодні діти не можуть існувати без комп'ютера, тому вони повинні мати загальне уявлення про нього і вміти ним користуватися.

Комп'ютер, який впевнено і надійно займає

своє місце в житті сучасної людини, активно бере участь у навчальному процесі в школах. У той же час, вікова межа знайомства з комп'ютером швидко знижується. Дитина взаємодіє з простими ігровими комп'ютерними пристроями з 3–4 років, тому до моменту вступу до школи діти, зазвичай, вже мають досвід спілкування з комп'ютерними пристроями. З часом вони задають собі такі запитання: що таке комп'ютер; як це працює; що в середині; чому він виконує наші вказівки. Курс інформатики початкової школи призначений для відповіді на ці та інші питання. Тому доцільно розпочати навчання в молодшому шкільному віці, оскільки відомо, що дитина здобуває найкращі та тривалі знання та вміння в початковій школі.

Це пов'язано з тим, що:

- молодший шкільний вік сприятливіший для навчання;

- знання та вміння, набуті в початковій школі, стають основою та засобом усієї подальшої пізнавальної діяльності.

Тому в початковій школі дітей потрібно навчати базовій комп'ютерній грамотності, навичкам інформаційної культури для забезпечення безперервності навчання. Мислення учнів має бути готовим до сприйняття сучасних інформаційних технологій. Психологи стверджують, що основні логічні структури мислення формуються у віці від 5 до 11 років. Інформаційні технології мають цілий спектр прийомів та методів, які дозволяють аналізувати та моделювати навколишній світ. Оволодівши цими прийомами, учні навчаються мислити логічно, комплексно і систематично.

Проблема розвитку логічного мислення серед учнів сьогодні є безперечно актуальною, адже високий ступінь логічного мислення забезпечує успіх у кожній діяльності, що включає насамперед педагогічну.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Уміння опанувати логічні знання та прийоми дітей молодшого віку досліджено у психолого-педагогічних дослідженнях В.С. Аблова, Е.Л. Агаєва, Х.М. Веклірова, Т.К. Камалової, С.А. Ладимира, Л. А. Левінової, А.А. Лубінської, Л. Ф. Обухова, Н.Г. Сальміної та інших. Дані цих авторів свідчать, що завдяки добре організованій освіті молодші школярі швидко набувають навичок логічного міркування, особливо вміння узагальнювати, класифікувати та обґрунтовувати свої висновки.

Однак, єдиного підходу до організації такого навчання немає. Деякі педагоги вважають, що логічні прийоми є невід'ємною частиною наук, основи яких містяться в змісті освіти, тому учні автоматично навчаються логічному мисленню

під час вивчення шкільних предметів (В.Г. Бейлінсон, Н.Н. Поспелов, М.Н. Скаткін).

Інший підхід, на думку деяких дослідників, полягає в тому, що розвиток логічного мислення є малоефективним лише при вивченні навчальних предметів. Цей підхід не повністю допомагає засвоювати прийоми логічного мислення і тому потребує спеціальних курсів з логіки (Ю.І. Верінг, Н.І. Ліфінцева, В.С. Нургалієв, В.Ф. Паламарчук).

Інша група викладачів (Д.Д. Зуєв, В.В. Краєвський) вважає, що розвиток логічного мислення учнів має здійснюватися на конкретному предметному змісті навчальних дисциплін шляхом виділення, виявлення та пояснення логічних дій у них.

Як б не було рішення, більшість дослідників погоджуються, що розвивати логічне мислення у навчанні означає:

- формувати в учнів вміння порівнювати предмети, які спостерігаються і знаходяться в них подібності та відмінності;

- розвивати уміння розрізняти істотні властивості предметів від другорядних, які є незначними;

- навчати дітей поділяти предмет на його складові частини, щоб пізнати окремі компоненти та об'єднати (синтезувати) роз'єднані об'єкти, завдяки чому може бути розпізнана взаємодія частин і предмета в цілому;

- навчити учнів робити висновки зі спостережень, вміти перевіряти їх та узагальнювати факти;

- переконливо розвивати доведення правдивості своїх суджень та спростовувати помилкові припущення;

- розвивати вміння учнів доводити свою достовірність і відмовлятися від помилкових припущень;

- стежити, щоб учні чітко, послідовно та обґрунтовано висловлювали свої думки [3, 42].

Тому розвиток логічних міркувань для учнів початкових класів залежить насамперед від процесу формування базового компонента загальної освіти, який повинен бути цілеспрямованим, безперервним та ефективним та пов'язаним із процесом викладання предметів усіх рівнів.

Мета статті – дослідити шляхи та методи розвитку логічного мислення молодших школярів на уроках інформатики в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. У молодшому віці діти краще запам'ятовують інформацію. Коли дитина приходить до школи, вона дізнається багато нового та цікавого для себе. Ось чому молодший шкільний вік ефективний у розвитку логічного мислення. Це відбувається тому, що

нова діяльність та міжособистісні стосунки потребують від дітей нових психологічних якостей.

Мислення – це “процес пошуку істотних ознак, властивостей предметів і явищ та відносин між ними, крім того, характеристик, загальних для однорідних явищ або предметів дійсності” [2, 13]. Це узагальнене відображення дійсності. Виявлені найбільш значущі ознаки, що лежать в основі узагальнення, розкривають певну закономірність чи тенденцію.

“Мислення ... у процесі пізнання переходу від явища до його сутності” [1, 121] і, на відміну від процесів чуттєвого відображення (відчуття, сприйняття), опосередковано відображає реальність. Таким чином, людина не тільки сприймає навколишній світ, але й хоче його зрозуміти. “Отже, зрозуміти – це потрапити в суть явищ та предметів, дізнатися головне. Розуміння забезпечується найскладнішим пізнавальним процесом, мисленням. У своєму становленні мислення проходить такі стадії, як до понятійну і понятійну. До понятійне мислення це початкова стадія розвитку мислення в дитини, його мислення має іншу організацію, ніж в дорослих; судження дітей – поодинокі, по даному конкретному предметі” [5].

Логічне мислення є основою здібностей учнів, це необхідна передумова для навчання та набуття знань, а також – формування навичок. Без мислення неможливе нормальне життя особистості чи суспільства.

Розвиток логічного мислення у дітей – одне з найважливіших завдань початкової школи. Адже вміння логічно мислити, робити висновки без наочної підтримки, формулювати судження за певними правилами – необхідна умова успішного засвоєння навчального контенту [6, 105].

Логічне мислення означає здатність та уміння дитини молодшого шкільного віку здійснювати прості логічні дії (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо), а також складні логічні операції (побудова заперечення, твердження та спростування як побудови міркувань. з використанням різних логічних схем – індуктивних або дедуктивних). Практика показує, що якщо прості логічні дії певною мірою формуються у кожної людини спонтанно (хоча очевидно, що спеціальна методична робота в цьому напрямку різко підвищує рівень сформованості цих дій), то складні логічні операції, які є більш складними, у більшості людей не формуються самі собою, їх розвиток вимагає спеціальної цілеспрямованої методичної роботи. Однак багато методистів зазначають, що низький рівень логічної (і, як

наслідок, алгоритмічної) культури учнів старших класів є природним наслідком відсутності систематичної роботи над формуванням логічного та алгоритмічного мислення в початкових класах [4].

Починати формування простих логічних дій (методів мислення) можна у віці 3 – 4 років (звичайно, з відповідним матеріалом та відповідними віковими методами), а потім до 6 – 7 літнього віку вони можуть бути сформовані на високому рівні. Дошкільний та молодший шкільні роки є найбільш чутливими та психологічно сприятливими для стимулювання та розвитку простих дій. Надалі наявність цієї бази допоможе організувати спеціальну роботу з формування складних логічних операцій: викладання міркувань та способів доведення на рівні середньої школи.

Розвиток логічного мислення потрібно оцінювати за такими критеріями: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, конкретизація, тобто це основні процеси мислення, які формуються у дітей раннього шкільного віку.

Першокласники та деякі другокласники використовують переважно практично-дійовий та образно-мовленнєвий аналіз предметів, явищ тощо. Із третього, а інколи навіть із другого класу він набуває систематичного характеру [8, 11].

“Інформатика – одна з фундаментальних галузей наукового знання, що формує системно-інформаційний підхід до аналізу навколишнього світу, яка вивчає інформаційні процеси, методи та засоби отримання, перетворення, передачі, зберігання і використання інформації.

Інформатика найбільше спонукає до методик розвитку логічного мислення” [5].

Структура уроку інформатики в початковій школі побудована таким чином, що вона пропонує виконання багатьох завдань щодо розвитку логіки, пам’яті, уваги, спостережливості та уяви учнів.

Дитина з перших днів у школі зустрічається з розв’язуванням різноманітних задач. Спочатку і до кінця навчання в школі задачі незмінно допомагають учням усвідомлювати правильні поняття інформатики, глибше з’ясувати різні сторони взаємозв’язків у навколишньому житті, дає можливість застосовувати досліджувані теоретичні положення. У цей же час розв’язування задач сприяє розвитку логічного мислення.

Логічне мислення дитини народжується у процесі спостереження, що є не більш, ніж цілеспрямованим сприйняттям мислення.

Ідея курсу “Початкова інформатика” виникла у зв’язку з широким впровадженням у шкільну систему комп’ютерних технологій. Сьогоднішній

учень повинен вміти керувати комп'ютером так само вільно і просто, як ручкою, олівцем або лінійкою. Отож, вивчення основ інформатики слід починати у молодшому шкільному віці.

Курс "Початкова інформатика" розрахований на учнів 1 – 4 класів. Він передбачає оволодіння практичними навичками роботи з комп'ютером та розвиток логічного і алгоритмічного стилю мислення, які сприятимуть більш повному та ефективному оволодінню інформаційними технологіями.

"У пропедевтичному курсі інформатики, що викладається за програмою "Сходинки до інформатики", реалізується розвиваючий напрямок навчальної діяльності, спрямований на розвиток творчих здібностей та логічного мислення школярів.

Цей напрямок простежується на кожному уроці. Для нього відведено окрему складову уроку і підручника, яка має назву "Для розумників і розумниць". Крім того, окремі тексти в підручнику та програми у програмовому комплексі знайомлять з основами логіки та спрямовані на розвиток просторової уяви учнів" [7, 71].

Елементи логіки вводяться вже у 2 класі на прикладі розпізнавання істинних та хибних тверджень. Опрацювання цих тверджень відбувається при виконанні вправ, зміст яких може бути: "Подумайте і закінчіть висловлювання: якщо Іринка молодша за Василька, то Василько ..." [7, 70 – 71].

Продовження ознайомлення з основами логіки відноситься до 4-го класу і здійснюється паралельно з вивчення циклічних та розгалужених алгоритмів. Паралельно вводиться поняття про науку "логіка", яка була заснована давньогрецьким філософом Аристотелем, розробляється побудова заперечень тверджень, уточнюється структура логічного слідування. Вправи на закріплення можуть включати такі завдання: "Яка тварина не є ні рибою, ні птахом? Яке з двох тверджень є правдивим у цій ситуації?".

Розвиток логічного мислення відбувається в процесі розв'язання логічних завдань, багато з яких містяться в підручнику. Завдання можуть мати такий зміст: "Три монети виглядають однаково, але одна легша за іншу. Як за одне зважування знайти найлегшу монету?", "Андрійко живе вище Петрика, але нижче Миколки, а Василько живе нижче Петрика. На якому поверсі чотириповерхового будинку живе кожен з них?"

Багато логічних вправ у підручнику спрямовані на те, щоб розвинути вміння учнів з'ясовувати значення властивостей об'єкта та знаходити

закономірності на основі порівняння цих значень. Це може бути таке завдання, як "знайти зайве слово: година, хвилина, літо, секунда" та інше.

Закономірності зустрічаються не лише у графічних об'єктах. Запропоновано завдання на знаходження закономірності у числових прикладах: "Допоможіть гномику встановити закономірність та вписати пропущені числа: 7, 9, 11, _, _, 17, _, _, 23". "Розшифруйте приклад додавання: $AB + A = BBV$. Однакові букви шифрують однакові цифри, різні літери – різні цифри", "Сума двох чисел дорівнює семи, а їхня різниця дорівнює трьом. Знайти ці числа". Вправи для обчислення можуть вимагати групування чисел, щоб суми в групах були однаковими.

Логічні приклади із використанням слів стосуються закономірності в розташуванні літер: "Знайдіть пропущене слово за аналогією: горбик (роса) коса, віник (...) заїв" або структура слова: "Вставте слово, яке є закінченням першого і початку другого: зви... ..ка". При розгляді теми "Кодування повідомлень" вводиться поняття "ребус" та "шарада", та пропонуються логічні завдання у вигляді пазлів, ребусів, шарад, анаграм, закодovаних повідомлень: "Відгадай ребус "100ли", "Прочитай дні тижня: босута, ововіктр, дняіел, адесре, лнеопідок, тревеч, тня'япци", "Розшифруйте яку пораду отримала Іринка від мами: чивЗакін вурасп ляйгу оп вупра" [7, 71].

В посібнику є окремі завдання, які розраховані на пропедевтику впровадження елементів комбінаторики та теорії ймовірностей у старших класах. Завдання можуть бути такого змісту: "У ляльковому гуртку 4 дівчинки і 4 хлопчика. На екскурсію пішло 5 дітей. Скільки могло бути серед них дівчаток і хлопчиків?", "На пошті в продажу є 5 різних конвертів і 3 різні марки. Скількома способами можна купити конверт з маркою?", "На столі лежать яблуко, банан, груша. Скільки існує різних способів з'їсти фрукти?".

Просторова уява молодших школярів розвивається шляхом виконання відповідних вправ, запропонованих у підручнику та в програмному комплексі.

Навчальні вправи в підручнику можуть бути описовими: "Мотузку розрізали в п'яти місцях. Скільки частин мотузки одержали?", "Чи можна з трьох сірників скласти цифру чотири?". Інший вид вправ – обчислити геометричні фігури певної форми (трикутники, квадрати тощо) на запропонованому малюнку. Учням 2 класу дається завдання відновити пропущену частину літер на рисунку та прочитати слово. Розвивати просторову уяву можна за допомогою таких завдань, як: "На полиці стоїть 12 чашок. Вияснити,

який порядковий номер буде мати восьма чашка, якщо рахувати справа наліво?”. У 3 класі пропонується вправа на знаходження розгортки, відповідного різнокольорового куба, який зображений на рисунку.

Багато вправ зосереджені на розвитку уваги та спостережливості. Сюди входять завдання на пошук прихованих об'єктів, помилок у зображеннях та відмінностей у подібних малюнках.

Для розвитку пам'яті було обрано завдання на читання пар слів або чисел, включаючи змістовні посилання, та відтворення лише одного елемента кожної пари.

Отже, переходячи від простого до складного, вирішуючи цікаві задачі з казками та персонажами, учень розв'язує логічні завдання, спрямовані на оволодіння мистецтвом складання алгоритмів; знайомиться зі складними поняттями в ігровій формі, такими, як: комп'ютер, монітор, клавіатура, системний блок. Спостережливість, аналіз та синтез матеріалу формується при виконанні завдань на встановлення подібності та відмінностей.

Потім з'являються більш складні завдання, які розраховані не тільки на пояснення вчителя і виконання їх разом з вчителем, але і на самостійну роботу. Такі завдання вчать дітей думати, правильно та послідовно передавати свої думки. Використання низки логічних завдань у процесі навчання підвищує продуктивність та динаміку розвитку логічного мислення у молодших школярів.

Крім того, ефективність організації розумової діяльності дітей молодшого шкільного віку значною мірою залежить від характеру навчального процесу в школі, який включає модель взаємовідносин вчитель-учень. Дитина повинна відчувати радість спілкування з дорослим (вчителем) – тільки в цьому випадку її пізнавальна робота буде ефективною, а навчання буде розвиваючим.

Висновок. Я думаю, що на даному етапі розвитку Нової української школи, проблема розвитку логічного мислення молодших школярів є дуже актуальною. Визначення мети відбору та змістової структури, з точки зору її реалізації, полягає у важливості початкового курсу логіки на уроках з інформатики для продовження навчання та у вмінні застосовувати знання і навички для вирішення будь-яких практичних та пізнавальних завдань.

Курс “Початкова інформатика” орієнтований на учнів 1 – 4 класів. В ньому йдеться про навчання комп'ютерній грамотності та

виробленню логічного та алгоритмічного стилю мислення молодших школярів, що сприятиме більш повному та ефективному оволодінню інформаційними технологіями.

У початковій школі необхідно навчити дітей основним навичкам інформаційної культури, початкам комп'ютерної грамотності, щоб забезпечити безперервність навчання. Мислення учнів має бути готовим до сприйняття сучасних інформаційних технологій. Інформаційні технології мають безліч прийомів і методів, які дозволяють аналізувати та моделювати зовнішній світ. Вивчаючи ці методики, діти вчать мислити логічно, всебічно і систематично.

Таким чином, систематичне використання спеціальних завдань та позакласних занять з інформатики розширює кругозір молодших школярів і дає змогу їм бути впевненішими в простих законах реальності, яка їх оточує, і активніше використовувати свої знання в повсякденному житті. Тому можна сказати, що використання вчителем початкових класів різних форм і методів розвитку логічного мислення на уроках інформатики є не лише бажаним, але й навіть необхідним елементом навчання сучасних дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айзенк Г.Ю. Интеллект: новый взгляд. *Вопросы психологии*. 1995. №1. С. 111–131.
2. Грдинарова Е.М. Развитие творческого мышления как условие успешного обучения. *Практична психологія та соціальна робота*. 1999. №1. С.13–14.
3. Заброцький М.М. Вікова психологія: навч. посібник. Київ, 2003. 92 с.
4. Ісаченко Г.В. Формування логічного мислення молодших школярів в процесі навчальної діяльності. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-logicnogo-mislenna-molodsih-skolariv-v-procesi-navchalnoi-dialnosti-107178.html>
5. Поліщук М.М. Розвиток логічного мислення учнів молодших класів на уроках інформатики. URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=2013
6. Присяжнюк Т. А. Сутність поняття “логічне мислення”. Тези доповідей V Всеукраїнської наукової конференції “Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації”. Ч. I: педагогіка, психологія, мовознавство. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. С. 104–107.
7. Савченко О. Я. Методика використання інформаційних технологій у початковій школі. URL: <https://ivanisovainfo.files.wordpress.com/2014/02>
8. Яновська Т. А. Особливості розвитку мислення молодших школярів в умовах інтегрованого навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія”. Київ, 2008. 22 с.

REFERENCES

1. Aizenk, G.Iu.(1995). Intellekt: novyi vzgliad

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

[Intelligence: a new look]. *Psychology. Issues*, 1, pp. 111–131 [in Russian].

2. Gredinarova, E.M. (1999). Razvitie tvorcheskogo myshleniia kak uslovie uspeshnogo obucheniiia [The development of creative thinking as a condition for successful learning]. *Practical Psychology and Social Work*, 1, pp. 13–14. [in Russian].

3. Zabrotskyi, M.M. (2003). Vikova psykhologhiia [Age psychology]. Kyiv, 92 p. [in Ukrainian].

4. Isachenko, H.V. Formuvannia lohichnogo myslennia molodshykh shkoliariv v protsesi navchalnoi diialnosti [Formation of logical thinking of younger students in the process of educational activity]. Available at: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-logicnogo-mislennia-molodsih-skoliariv-v-procesi-navchalnoi-dialnosti-107178.html> [in Ukrainian].

5. Polishchuk, M.M. Rozvytok lohichnogo myslennia uchniv molodshykh klasiv na urokakh informatyky [Development of logical thinking of junior students in computer science lessons]. Available at: Retri [https://](https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=2013)

informatika.udpu.edu.ua/?page_id=2013 [in Ukrainian].

6. Prysiazhniuk, T.A. (2009). Sutnist poniattia "lohichne myslennia" [The essence of the concept of "logical thinking"]. *Tezy dopovidei V Vseukrainskoi naukovi konferentsii "Problemy ta perspektyvy nauk v umovakh hlobalizatsii"* – Abstracts of the 5th All-Ukrainian Scientific Conference "Problems and prospects of sciences in the conditions of globalization", Ternopil, pp.104–107. [in Ukrainian].

7. Savchenko, O. Ya. Metodyka vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u pochatkovii shkoli [The technique of using information technology in elementary school]. Available at: <https://ivanisovainfo.files.wordpress.com/2014/02/> [in Ukrainian].

8. Ianovska, T. A. (2008). Osoblyvosti rozvytku myslennia molodshykh shkoliariv v umovakh intehrovanooho navchannia [Features of development of thinking of younger students in the context of integrated learning]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 22 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.10.2019

УДК.034:373.3

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.191570>

*Руслана Даниляк, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто педагогічні умови формування моральної культури учнів початкової школи як результату морального виховання; обґрунтовано особливості цього процесу в освітньо-виховних концепціях минулого і сьогодення; визначено педагогічні умови формування моральної свідомості молодших школярів.

Ключові слова: особистісно орієнтоване виховання; моральне виховання; суб'єкт виховання; педагогічні умови; моральна свідомість; вибір.

Лит. 13.

*Ruslana Danylyak, Ph.D.(Pedagogy) Lecturer of the Pedagogy
and Methods of Primary Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF THE MORAL CULTURE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN

The ways and the means of the forming of morality as a result of the moral education of the primary schoolchildren are revealed in the article. The peculiarities of this process in the educational concepts of the past and the present are substantiated. The pedagogical conditions of forming of the primary schoolchildren's moral consciousness are defined. It is found that the effectiveness of the moral education of the primary schoolchildren identifies morality which is revealed in modesty, decency, humanity. Morality in its essence is a moral which is checked in everyday life; it is detected in the primary schoolchildren's behavior, actions and different life situations. This real condition of the morality of the primary schoolchild is caused by the level of the moral consciousness development. It exists in the form of knowledge, opinions, aims, norms, feelings, values, motives of moral behavior. Children's periodicals are the effective means of the moral education of the primary schoolchildren.

It is revealed that a teacher/parents helping a child in the process of his/her education/self-education have to create appropriate pedagogical conditions. They must substantiate both their own and the children's motivation of the acts and activity. They must develop the child's ability to the reflexion; they must help children to orientate in the system of life values.

The forming of the morality of the primary schoolchildren provides not the chain of knowledge, skills and